

Prof. dr RISTO VUKČEVIĆ

EKONOMSKE ZAKONITOSTI I JUGOSLOVENSKI PRIVREDNI SISTEM

1. Predmet ovog priloga je odnos ekonomskih zakonitosti i jugoslovenskog privrednog sistema. To nameće potrebu da, još na početku, definišemo sadržaj ovih pojmova, radi boljeg međusobnog razumijevanja, bližeg određenja predmeta i obrade naše teme¹.

Pod ekonomskim zakonitostima podrazumijevamo sistem unutrašnjih veza u ekonomskim odnosima koje se izražavaju kao tendencije, manje ili veće opštosti, i koje djeluju nezavisno od toga koliko su spoznate i kako odražene u ljudskoj svijesti i kako njome uopštene. Riječ je o objektivno datim djelujućim silama, čija se snaga uticaja formira pod dejstvom materijalnih faktora proizvodnje i društvenih odnosa, a ispoljavaju se kao pravilnosti u privrednom razvoju ali sa manjim ili većim odstupanjima od brojnih pojedinačnih slučajeva, čiji skup čini cjelinu nekog ekonomskog odnosa i njegovog kretanja.

¹ Nije rijetko da se u našim komunikacijama istim izrazima izražavaju različiti sadržaji. Radi se o izrazima koji su često u upotrebi i kojima treba da se saopšti suština nekih savremenih stanja, odnosa, kretanja. Tako, na primer, često su u upotrebi riječi: »kriza«, »privredni sistem«, »ekonomske zakonitosti«, „samoupravni socijalizam“, „dohodovni odnosi“, „samoupravna demokratija“, „birokratija“, „tehnostuktura“ itd., itd., a da pri tome mnogi shvataju različite, da ne kažemo bitno različite, sadržaje. Novi društveni odnosi, nove veze i relacije u njima i njihovoj materijalnoj osnovi, rađaju nove pojmove i izraze. Međutim, nezrelost i neizgrađenost novog društva su glavni uzroci ovog različitog poimanja semantike istih izraza.

Potpunije i jasnije rasvjetljavanje problema sa kojima se suočavamo iziskuje da se u naučnim komunikacijama pod istim izrazima podrazumijeva isti sadržaj. Mada je to teško postići u uslovima „bujanja riječi“, bujanja fraza i lingvističkih konstrukcija a malo pravog stvaranja, ipak je to svojevrsna obaveza naših naučnih radnika.

Pod privrednim sistemom, podrazumijevamo organizacioni sistem, kao skup institucionalizovanih društvenih određenja prema privrednom razvoju, sa svrhom ostvarivanja proklamovanih društvenih ciljeva. Dok je privredni sistem u širem značenju sve ono što bitno karakteriše određeni „način proizvodnje“, ovdje ga shvatamo kao skup institucionalizovanih društvenih određenja čija primjena i funkcionisanje su sračunati na ostvarivanje utvrđenih društvenih ciljeva.

2. Polazeći od ovako određenih pojmova ekonomskih zakonitosti i privrednog sistema, postavlja se pitanje: koliko je jugoslovenski privredni sistem usklađen sa ekonomskim zakonitostima i kako povratno djeluje na te zakonitosti?

Iscrpan odgovor na ovako postavljeno pitanje prelazi okvire ovog rada. Naše pretenzije su znatno skromnije i svodimo ih na nekoliko osnovnih argumenata koji ilustruju međuodnos jugoslovenskog privrednog sistema i ekonomskih zakonitosti.

U svakoj društveno-ekonomskoj formaciji djeluje sistem ekonomskih zakonitosti pri čemu njegova sistemska konstelacija i snaga djelovanja zavise od materijalnih faktora proizvodnje i društvenih odnosa. Pored najopštijih ekonomskih zakona koji važe za svaki način proizvodnje (na primer, zakon sramjerne podjele rada) i zakona koji djeluju u više društveno-ekonomskih formacija (na primjer, zakon vrijednosti) postoje ekonomski zakoni koji djeluju samo u jednoj društveno-ekonomskoj formaciji ili samo u određenoj njenoj etapi².

Kada je riječ o savremenim ekonomskim zakonitostima u jugoslovenskim društveno-ekonomskim odnosima moraju se imati u vidu, kako opštevažeći ekonomski zakoni, tako i specifični zakoni robne proizvodnje u socijalističkom samoupravnom društvu. Ma da postoje kontroverze o specifičnim zakonima u našim društveno-ekonomskim odnosima, ipak to nije glavna teorijska nepoznanica da se ne bi mogao izgrađivati efikasniji privredni sistem³. Zna-

² O ovim zakonima je opširno pisano u ekonomskoj literaturi (K. Marks u *Kapitalu*, V. I. Lenjin u *Filozofskim sveskama* i brojni drugi). Skrećemo pažnju na samo neke domaće autore: prof. dr Radmila Stojanović, „Teorija privrednog razvoja u socijalizmu“ — Beograd, 1964, posebno str. 180—183; prof. dr Ivan Maksimović, „Politička ekonomija socijalizma“ — Beograd, 1984, str. 93—99. Inače, poslednjih godina u nas su objavljena tri obimna djela koja se bave političkom ekonomijom socijalizma: Miladin Korać, „Socijalistički samoupravni način proizvodnje“, knj. I—IV, Beograd, 1977—1983; Branko Horvat, „Politička ekonomija socijalizma“ — jugoslovensko izdanje, Zagreb, 1984. i Adolf Dragičević, „Kritika političke ekonomije“ — Zagreb, 1984. Sve to pokazuje da se jugoslovenska ekonomska misao intenzivno bavi teorijskim pitanjima ekonomije socijalističkog društva.

³ Pored brojnih diskusija o ovom pitanju, a naročito povodom normalnog oblika cijena u socijalističkoj robnoj proizvodnji i glavnog pokretača privredne aktivnosti, opširnije se može vidjeti u već citiranoj knjizi M. Koraća i raspravama o njoj kao i u knjizi I. Maksimovića, op. cit., str. 94—97.

tno je veća nerasvijetljenost sklopa sistema ekonomskih zakonitosti i odnosa uticaja materijalnih i društvenih faktora na formiranje tog sistema. Ne radi se samo o tome da budu otkriveni i definisani ekonomski zakoni, već da se sazna „anatomija“ njihovog skupa (sistema) i priroda njihovog djelovanja u datim ekonomsko-društvenim uslovima.

Za izgradnju efikasnog privrednog sistema (to, svakako, podrazumijeva privredni sistem koji je usklađen sa ekonomskim zakonitostima) bitno je utvrđivanje svih ekonomskih zakonitosti, kako onih opštevažećih, tako i specifičnih kao i rasvetljavanje njihovog sistemskog sklopa i prirode djelovanja. Međutim, tamo gdje teorijska saznanja zaostaju ili su prisutne teorijske kontroverze, ipak postoje mogućnosti izgrađivanja privrednog sistema relativno visoke efikasnosti i uspješno prilagođenog potrebama prakse i njenog dinamičnog razvoja. Time se ne želi negirati značaj teorije, već se ukazuje na potrebu da mnoga privredno-sistemska rješenja mogu biti institucionalizovana i mogu biti vrlo primjerena potrebama dinamičkog razvoja, iako neka teorijska uopštavanja nijesu na nivou zahtjeva prakse.

3. Vraćajući se nešto bliže predmetu naše teme, smatramo da valja imati u vidu sljedeće objektivno date zakonitosti:⁴

— zakonitost srazmjerne raspodjele društvenog rada koja se ispoljava kroz djelovanje zakona vrijednosti i zakonitost ekonomije ukupnog društvenog rada;

— zakonitost stalnog i neravnomjernog naučno-tehničkog napretka i na toj osnovi internacionalizacije procesa proizvodnje, porasta međuzavisnosti proizvođača i jačanja procesa integracije;

— zakonitost ubrzanja cirkulacije elemenata između robnih proizvođača i drugih društvenih subjekata i porast učešća proizvodnje i usluga koji se dobijaju iz složenih, sve više integrisanih, tehničkih sistema;

— zakonitost usavršavanja sistema upravljanja;

— zakonitost porasta uloge netržišnih elemenata, faktora, u proizvodnji dobara i usluga te tendencija promjene odnosa između tržišne stihije i svjesno organizovane planske regulacije, u korist ove poslednje.

⁴ Prof. dr Radmila Stojanović u vezi sa opštim zakonitostima u savremenom svijetu piše: „Uvažavajući vrlo različita mišljenja u savremenoj ekonomskoj misli, kao i uzimajući u obzir privredna i društvena kretanja današnjeg sveta, čini nam se da sljedeće tri opšte zakonite tendencije mogu biti smatrane za osnovne, i kao takve uvažavane pri planiranju daljeg razvoja:

1. Zakonita potreba bržeg rasta ukupne materijalne baze celokupnog društvenog i privrednog razvoja, s jedne strane, od rasta ukupnog društvenog i životnog standarda stanovništva kao konačnog društvenog cilja, s druge strane;

2. Zakon ubrzano rastuće opštedruštvene integracije; i

3. Zakon stalnog uvećanja entropije društvenog rasta i istovremenog porasta društveno organizovane akcije u borbi protiv te entropije“. Prof. dr R. Stojanović „Planiranje...“, op. cit., str. 25. i 26.

Savremeni naučno-tehnički progres, ovaploćen u trećoj tehničkoj revoluciji, unosi krupne promjene u materijalno-tehničku osnovu rada i temeljito mijenja dosadašnje odnose i veze u kombinaciji osnovnih činilaca proizvodnje. Na toj osnovi nastaju krupne promjene ne samo u „tehničkoj strani“ proizvodnje, već i u brojnim elementima njene „društvene strane“⁵.

Pored ovih opštih zakonitosti djeluju i mnoge druge, koje proizilaze iz ovih opštih ili pak se javljaju kao specifične zakonitosti socijalističke proizvodnje. Društvena svojina nad glavnim sredstvima za proizvodnju, mada zavisno od stvarnog stepena podružtvljenosti, uspostavlja neposrednu vezu između rezultata rada radnika i zadovoljenja njihovih potreba, formira se drugačija društvena veza između rada i sredstava, između živog i opredmećenog rada. Počinju da djeluju nove, specifične, zakonitosti karakteristične za društvenu svojinu i proces njenog podružtvljavanja.

4. Postavlja se pitanje koliko je usklađen jugoslovenski privredni sistem sa djelovanjem navedenih ekonomskih zakonitosti?

Brojne analize uzroka sadašnje jugoslovenske društveno-ekonomske stvarnosti pokazuju da privredni sistem, shvaćen u smislu prethodno date definicije, nije bio prilagođen sistemu ekonomskih zakonitosti. Mnoga područja privrednog sistema i brojna pojedinačna institucionalna rješenja bila su u „sukobu“ sa ekonomskim zakonitostima i umjesto skladnog sadejstva neposredno su reducirala realno moguće efekte u privrednom razvoju. O slabostima privrednog sistema i njegovoj neprimjerenosti realnim jugoslovenskim uslovima opširno je pisano u našoj ekonomskoj literaturi⁶. Ipak, valja reći da je kritička analiza privredno-sistemskih rješenja najčešće polazila sa gledišta tekućih i srednjoročnih nepovoljnih kretanja u privredi i sa stanovišta određenih socio-ekonomskih problema. Takav prilaz, nema sumnje, vodi pronalaženju slabosti i pogrešaka u mehanizmima sistema, u njegovoj slaboj funkcionalnosti, inkohherentnosti njegovih rješenja i daje argumentaciju za odgovarajuća poboljšanja. Međutim, fundamentalne slabosti privrednog sistema su u njegovoj oprečnosti sa sistemom ekonomskih zakonitosti i njegovoj nesaglasnosti sa faktorima koji opredeljuju, formiraju, sistem ekonomskih zakonitosti. Zapravo,

⁵ U vezi sa ovim vidjeti u radu prof. dr Adolfa Dragičevića „Tranzitne stanice decentralizacije“ — referat na naučnom skupu „Kontroverze oko nacionalnih ekonomija“, Sarajevo 30. i 31. oktobra 1985, objavljeno u časopisu „Sveske“, br. 13—14, 1986, str. 133. i 134.

Nezavisno od toga da li se mogu prihvatiti sve navedene konstatacije u citiranom radu profesora Dragičevića, treba naglasiti da one pokazuju kako promjene u tehničkoj osnovi rada imaju svoje refleksije i na društvenu stranu proizvodnje.

⁶ Pored brojnih radova skrećemo pažnju na Dugoročni program ekonomske stabilizacije, sv. 1—4, Beograd, 1982—1983. i na referate i diskusiju sa naučnog skupa „Dugoročni program ekonomske stabilizacije — tri godine posle usvajanja“ — Beograd, februara 1986. godine.

radi toga se ostvaruju rezultati u privrednom razvoju koji značajno zaostaju u odnosu na realno raspoložive potencijale.

U privrednom sistemu nije definisana društvena svojina na način koji bi omogućavao njeno podruštvljavanje i stalno prošireno reprodukovanje. Umjesto toga, ona se pretvara u grupnu svojinu sa slabljenjem mogućnosti proširenog reprodukovanja, kidanjem integrativnih veza, jačanjem prisvajanja po osnovu raspolaganja svojinom i potiskivanjem rada kao mjere prisvajanja. Ne radi se o tome da treba samo normativnom definicijom odrediti društvenu svojinu. Neophodno je u svim područjima privrednog i ukupnog društvenog života izgraditi instrumente i mehanizme sistema koji društvenu svojinu štite od grupno-svojskog rastočavanja, osiguravaju njeno prošireno reprodukovanje i isključuju je kao osnov individualnog prisvajanja. Jedino na taj način može se stvoriti jedan od bitnih uslova za skladno djelovanje sistema ekonomskih zakonitosti i privrednog sistema. Inače, gotovo je nemoguće zamisliti racionalno djelovanje zakonitosti srazmjerne raspodjele društvenog rada u našim uslovima pri postojanju grupne svojine, prisvajanja po osnovu svojine. Rješavanje ovog suštinskog pitanja pretpostavlja temeljite reforme u mnogim domenima privrednog sistema (plana, raspodjele, organizacije robnih proizvođača, ekonomskih funkcija društveno-političkih zajednica i dr.).

Posljednje dvije i po decenije sistem jugoslovenskog planiranja je stalno slabio i postupno se pretvorio u poželjne proklamacije bez iole značajnije alokativne funkcije u razmjerama zemlje kao cjeline, tj. u razmjerama u kojima djeluje isti sistem ekonomskih zakonitosti. Umjesto jasno definisanih principa i njima saobražene metodologije, a u funkciji sramjerne raspodjele društvenog rada, saglasno djelovanju zakona vrijednosti i drugih ekonomskih zakonitosti, sistem planiranja je postavljen u funkciju pojedinačnog robnog proizvođača sa zanemarujućim funkcijama integracije u razmjerama domaćeg i, šire, inostranog tržišta. Na tako jednostranom sistemu planiranja donošeni su planovi koji su bili bez uticaja i bez neophodne saglasnosti sa tržištem.

Penetracije društva preko privrednog sistema u domenu cijena i ukupnog valorizacionog sistema bile su prenaplašene i suprotne logici tržišta. Deformisani valorizacioni sistem nanio je ogromne štete, prouzrokovao brojne strukturne neusklađenosti i oštre disproporcije u gotovo svim područjima društvene reprodukcije. Negativna cijena sredstava, besćenje prirodnih resursa i precijenjenost radne snage, što je sve (bar, u krajnjoj liniji) proizilazilo iz problema svojine, bilo je direktno u suprotnosti sa tržištem, odnosno sa ekonomskim zakonitostima. Ovo je bio domen najvidljivije kolizije privrednog sistema i ekonomskih zakonitosti. Neposredne posljedice bile su u deformisanom tržištu a što je dalje uzrokovalo izrazito neracionalne kombinacije faktora proizvodnje, promašene investicije, zaduživanje i opadanje efikasnosti sre-

dstava da bi, konačno, rezultiralo u duboko narušenoj ravnoteži između proizvodnje i potrošnje.

5. Usaglašavanje privrednog sistema sa sistemom ekonomskih zakonitosti, na sadašnjoj etapi jugoslovenskog privrednog razvoja, može biti uspješno samo ako se rješenju tog ključnog problema prije uzimanjem u obzir sljedećih najvažnijih elemenata:

— prije svega mora se uzeti u obzir priroda, suština, najvažnijih opštih i specifičnih ekonomskih zakonitosti koje djeluju u jugoslovenskim ekonomskim uslovima. Ne radi se samo o tome da se uvažavaju ekonomske zakonitosti, o kojima je prethodno bilo riječi, već se moraju uzeti u obzir materijalni i društveni faktori u kojima one djeluju. Drugim riječima, moraju se uzeti u obzir stepen razvijenosti proizvodnih snaga i stvoreni problemi sa kojima se sučeljava jugoslovensko društvo. Dugogodišnja kolizija privrednog sistema sa ekonomskim zakonitostima produkovala je takve društveno-ekonomske probleme čije buduće uspješno rješavanje odista mora biti specifično. Ovo naročito važi za odnos tržišta i plana kao modela usmjeravanja razvoja;

— jugoslovensko privredno područje je sa izrazitim stepenom heterogenosti u pogledu nivoa privredne razvijenosti. Tako naglašena konfiguracija materijalne osnove na unutrašnjem planu, sa inače značajnim zaostajanjem prema razvijenijim privredama, koje diktiraju uslove međunarodnog tržišta, iziskuju da se na pažljiv ali i vrlo izrazit način ostvaruje međuregionalna podjela rada kao uslov racionalnog ostvarivanja strategije otvorene privrede, tj. uspješnog uključivanja u međunarodnu podjelu rada. Samo na toj osnovi mogu da se rješavaju stvoreni problemi zaduženosti i uvozne zavisnosti jugoslovenske privrede, te i problemi racionalne kombinacije raspoloživih osnovnih činilaca proizvodnje. Zakonitost srazmjerne raspodjele društvenog rada mora biti privredno-sistemski podržana tako da se snažno podstakne međuregionalna podjela rada i na njoj zasnovano uključivanje u međunarodnu podjelu rada⁷. Proizlazi, dakle, da mora biti čvrsto koordiniran (u razmjerama zemlje) razvoj svih onih grana i sektora koji se bitno reflektuju na domaće tržište i uključivanje jugoslovenske privrede u međunarodnu podjelu rada (nauka, visokoškolsko obrazovanje, sistem informacija, energetika, saobraćajni sistem i dr.). Sadejstvom plana i tržišta, kao i neophodnom društvenom penetracijom radi koncentracije sredstva, mora se osigurati ubrzani proces međuregionalne podjele rada, postizanje veće efikasnosti jugoslovenske privrede i njene konkurentne sposobnosti na međunarodnom tržištu. Prilagođavanje privrednog sistema zakonitosti srazmjerne raspodjele društvenog rada iziskuje njegovo izvjesno regionalno i

⁷ Ovaj problem je obrađivan u više radova naših ekonomista, a posebno u radovima prof. dr Koste Mihailovića. Inače, detaljnija analiza i argumentacija ovog problema može se naći u odbranjenoj doktorskoj disertaciji dr Marije Ivanović, „Dinamika kombinacije faktora proizvodnje u Jugoslaviji — regionalni aspekt“ — Ekonomski fakultet, Beograd, 1983. godine.

gransko diferenciranje radi protežiranja prioriteta u razvoju. Takvo diferenciranje privrednog sistema ne bi narušavalo njegovo jedinstvo, već, naprotiv, to bi bilo njegovo usaglašavanje sa realnim uslovima i time bi se ostvarilo njegovo dijalektičko jedinstvo;

— prilagođavanje privrednog sistema djelovanju ekonomskih zakonitosti i njegov veći uticaj na djelovanje tih zakonitosti, u pravcu ostvarivanja socijalističkih društvenih ciljeva, pretpostavlja nešto drugačiju „preraspodjelu“ ekonomskih funkcija između društveno-političkih zajednica: opština, pokrajina, republika i Federacije. Sadašnje kompetencije opština, republika, pokrajina i Federacije su takve da je potisnuta koordinacija privrednog razvoja, i to baš u onim njegovim domenima koji moraju biti usklađeni ne samo u razmjerama zemlje, kao cjeline, nego, čak, i u razmjerama koje nameće svjetsko tržište, tj. u međunarodnim razmjerama. Pored toga, postojeća imobilnost činilaca proizvodnje, izostajanje neophodne koncentracije sredstava, isparcelisanost tržišta i brojne druge nepoželjne posljedice rezultat su apsolutiziranja suverenosti na nivou republika i pokrajina. Savremene ekonomske zakonitosti zasnivaju se na prirodi savremenog tehničkog progresa pa je razumljivo da je svako privredno-sistemsko rješenje koje podstiče zatvaranje, autarhičan razvoj, imobilizaciju sredstava i sl. u neposrednom sukobu sa objektivnim zakonitostima razvoja. Gotovo su nepodijeljena mišljenja da se treba prilagođavati zahtjevima svjetskog tržišta i u tom pogledu treba izgrađivati mehanizme podsticaja i vršiti brojne promjene u privrednom sistemu. Međutim, to se najčešće izostavlja, pa čak i osporava, kada je u pitanju stvaranje privredno-sistemskih uslova kojima se osigurava jedinstveno jugoslovensko tržište. Radi toga, bilo bi neophodno temeljito preispitivanje nadležnosti različitih društveno-političkih zajednica u privrednom razvoju, njegovoj koordinaciji i regulaciji. Priroda savremenih ekonomskih zakonitosti iziskuje privredni sistem koji snažno relativizira suverenost republika i pokrajina u privrednom razvoju. U pogledu odlučivanja o privrednom razvoju, o njegovoj regulaciji i koordinaciji postoje, figurativno rečeno, četiri člana: osnovna organizacija udruženog rada (osnovna privredna ćelija), opština (komuna, kao osnovna društveno-politička zajednica građana na čijem području se stiču i rješavaju njihovi pretežni zajednički interesi), republika, odnosno pokrajina (kao neka vrsta nacionalne države) i Federacija kao najširi oblik zajedništva. Kompetencije ova četiri „člana“, četiri nivoa društveno-ekonomske organizacije nijesu u skladu sa prirodom unutrašnjih veza (ekonomskih zakonitosti) savremenog ekonomskog života. Izgleda da su u privrednom sistemu utvrđene kompetencije ovih nivoa koje ne samo što usporavaju normalne tokove reprodukcije, već ih često skreću, dezintegrišu i sapliću u „čvorove“ koji ometaju iole efikasan razvoj. Priroda sistema (objektivnih i organizacionih), po našem mišljenju, iziskuje da se više afirmiše osnovna privredna ćelija (robni proizvođač) i Federacija

kao najširi oblik zajedništva ekonomskih i društvenih interesa. „Srednji“ članovi morali bi imati i „srednje“ kompetencije u odlučivanju o privrednom razvoju. Drugim riječima, treba promijeniti kompetencije različitih nivoa društveno-privredne organizacije u domenu privrednog života i te kompetencije usaglasiti sa logikom unutrašnjih veza u procesu društveno-ekonomskog razvoja. Kako je već rečeno, savremeni i naučno-tehnički progres, kao najdinamičniji faktor razvoja i bitan faktor u formiranju i djelovanju ekonomskih zakonitosti, ne podnosi uska ograničenja, lokalna zatvaranja, dezintegraciju. Radi toga, privrednim sistemom, kao organizacionim sistemom, treba stvarati što povoljnije uslove za puni razmah djelovanja ove zakonitosti, a to znači da je neophodno odlučno potiskivanje najraznovrsnijih lokalnih, nacionalnih, granskih i druga ograničenja u procesu društvene reprodukcije;

— opšte je poznato da jugoslovensku privredu karakteriše niska i, na žalost, opadajuća efikasnost. Visoka zaduženost i uvozna zavisnost, visoka i rastuća nezaposlenost uz, istovremeno, nisko korišćenje raspoloživog prirodnog i stvorenog privrednog potencijala izrazita su obilježja sadašnje jugoslovenske ekonomske stvarnosti. Svi ti problemi imaju vrlo naglašene regionalne karakteristike, tako da se reflektuju na međurepubličko-pokrajinske odnose a i na međunacionalne ekonomske odnose. Tako složeno i nepovoljno stanje jugoslovenske privrede pada u vrijeme snažnog zamaha naučno-tehničkog prodora u svijetu i prijeti daljim relativnim zaostajanjem jugoslovenske privrede. Izgleda nam da se jugoslovenska privreda našla u uslovima i vremenu kada mora izabrati jedan od dva realno moguća puta: nastaviti sa ekstenzivnošću i niskom efikasnošću i ubrzo se naći u stvarnom kolonijalnom položaju ili temeljito promijeniti brojna privredno-sistemska rješenja, snažno afirmisati plan i tržište, rad i demokratske odnose, te ubrzati razvoj i skraćivati relaciju prema razvijenijem svijetu. Ova druga alternativa je društveno izabrana ali ona pretpostavlja svoju transformaciju od proklamacije i načelnog opredjeljenja do temeljito razrađene reforme tj. jasno utvrđen teorijski koncept i bliže definisane svih njegovih elemenata pa do institucionalizacije svih onih faktora koji će snažno podsticati rad i njegovu efikasnost.

Sa svom ozbiljnošću se mora postaviti pitanje: kakav je to svjesno organizovani društveni uticaj (privredni sistem, ekonomska politika i drugi njegovi organizacioni oblici) kada postoji preko milion nezaposlenih, kada postoji preko milion i po viška zaposlenih, kada preko pola miliona radnika privremeno radi u inostranstvu, što čini blizu 50% potrebnog broja zaposlenih pri sadašnjem rezultatu rada, uz korišćenje raspoloživog privrednog potencijala od oko 50%?⁸

⁸ O korišćenju jugoslovenskog privrednog potencijala postoje brojni statistički podaci. No, ako se ima u vidu intenzitet i vrijeme korišćenja industrijskih kapaciteta, korišćenje poljoprivrednog zemljišta i prinosi koji se

Na mnoga od postavljenih pitanja dat je odgovor u Dugoročnom programu ekonomske stabilizacije. Međutim, njegovo ostvarivanje je sporo, sa brojnim „zadržkama“ i praćeno narastanjem ranije začelih i stvorenih problema pa i nastajanjem nekih novih. Izgleda da nastaje potreba njegovog redefinisanja i operacionalizacije polazeći od potrebe da se privredni sistem i cjelokupna sfera društveno-organizovanog djelovanja usaglasi sa sistemom ekonomskih zakonitosti. U tom pogledu, mora se nepovredivo uvažiti zahtjev afirmacije tržišta i plana, rada i demokracije, prioriteta i selekcije kao modela i principa savremenog upravljanja razvojem.

6. Jugoslovenska makro-ekonomska teorijska misao, opšte gledano, ne samo da je naslutila mnoge naše ekonomske probleme već je rasvijetlila i njihove elemente i, što je najvažnije, bar po našem mišljenju, našla njihove prave uzroke u protivurečnostima prelaznog perioda od kapitalizma ka komunizmu. Pa, ipak, ona nije dovoljno uspjela da razbije dogmu o „harmoniji“ ekonomskih odnosa u socijalizmu, a još manje da potisne ideološko-političke dogme o tome da se može uređivati stvarnost, organizovati i razvijati, nasuprot njenih unutrašnjih, objektivno datih, veza i odnosa. Iako je u načelnim postavkama prelazila okvire pomenutih dogmi, ipak je u nekim rješenjima zastupala teze koje je praksa odbacivala.

Jugoslovenski privredni razvoj našao se u uslovima duboke krize. Izlazak iz krize je izazov za jugoslovensku makroekonomsku teoriju, i to ne samo u pogledu nalaženja teorijskih rješenja već i formiranja društvene svijesti za prihvatanje i ostvarivanje tih rješenja. U tom pogledu neophodno je da se snažno podstaknu promjene u privrednom sistemu i njihovo usaglašavanje sa objektivno datim ekonomskim zakonitostima.

Prof. dr Risto VUKČEVIĆ

ECONOMIC LAWS AND YUGOSLAV ECONOMIC SYSTEM

(Summary)

Yugoslav economic system, as organized system, is not in line with objectively given economic laws. Economic laws in contemporary situation, influenced first of all by scientific and technological progress, and in Yugoslav circumstances, by social property, does not perit local and regional barriers.

ostvaruju, kapaciteti u saobraćaju i njihovo korišćenje, kapaciteti u turizmu i devizni prihod od turizma, proizilazi da se ostvaruju proizvodnja i usluge koji su upola manji od onih koje omogućavaju realno iskoristivi kapaciteti.

Economic laws in modern economic system, more and more, requires mutual action of plan and market, affirmation of work and democracy, selection of priorities and market selection. Contemporary yugoslav economic system is not institutionalised in the way which will support tendencies given by nature of economic laws and to direct them to the realisation the strategic goals. Due to, it is essential to make fundamental changes in economic system and bring it in line with the nature of internal relations in real economic world. Every hesitation in this respect can do big harm, it can enlarge economic problems and can do more difficult already complicated situation.